

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/42/2002

PRZEMOC W RODZINIE - FAKTY I OPINIE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2002

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Przypadki przemocy domowej wobec kobiet zna osobiście lub ze słyszenia ponad dwie piąte kobiet (43%) i niemal jedna trzecia mężczyzn (31%). Łącznie 38% ogółu ankietowanych zna przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża, w tym 17% stwierdza, że zna kilka takich kobiet.
- Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że co dziewiąty respondent (11%) przynajmniej raz użył przemocy fizycznej we własnej rodzinie. Co ósma kobieta (12%) i co jedenasty mężczyzna (9%) przyznają, że co najmniej raz zostali uderzeni przez partnera w czasie małżeńskiej awantury, co setny (1%) został pobity przez własne dorosłe lub dorastające dziecko, a 3% - doświadczyło pobicia przez kogoś innego z najbliższej rodziny. Ponadto 3% ogółu ankietowanych (4% kobiet i 2% mężczyzn) stwierdza, że w ich rodzinach dochodzi do wymuszania współżycia seksualnego.
- Co dziesiąty badany wychowujący co najmniej jedno dziecko poniżej 19 lat (10%) przyznaje, że w ciągu ostatniego roku sprawił dziecku porządne lanie. Jest to o połowę mniej wskazań niż przed rokiem - wówczas do bicia dzieci przyznawało się 21% ankietowanych. W rodzinie co trzeciego respondenta (35%) stosuje się też inne kary wobec dzieci. Najpowszechniejszą z nich jest zakaz oglądania telewizji oraz „areszt domowy”.
- Zdecydowana większość ankietowanych uważa, że nie ma usprawiedliwienia dla stosowania przemocy fizycznej wobec bliskich (79%), a takie sytuacje - jeśli się zdarzają - powinny znaleźć epilog w sądzie (75%). Jednocześnie niespełna co piąty badany uważa, iż przemoc domowa to sprawa prywatna (19%), oraz że osoba, wobec której stosowana jest przemoc, musiała sobie na to zasłużyć (18%).

Z badań dotyczących rodziny, a także z obserwacji życia codziennego wiadomo, że ludzie niechętnie mówią o występujących w niej negatywnych zjawiskach. Często idealizują obraz własnej rodziny, chętniej mówią o tych aspektach życia rodzinnego, które są świadectwem małżeńskiego sukcesu, a swoje domowe porażki starają się ukryć lub powierzają je tylko zaufanej osobie. Przyznanie się do złej atmosfery w domu, nawet przed ankierem gwarantującym anonimowość wypowiedzi, z pewnością nie jest łatwe. Świadomość występowania takiej postawy wobec rodzinnych dramatów skłania do przypuszczeń, że prawdziwy zasięg różnego rodzaju konfliktów rodzinnych może być większy, niż deklarują to respondenci. Z drugiej jednak strony, akcje informacyjne i edukacyjne (m.in. telefony zaufania, bezpłatne poradnictwo) podejmowane przez różnego rodzaju organizacje i stowarzyszenia powołane do walki z domową tyranią sprawiają, że patologia życia rodzinnego przestaje być tematem tabu, a ofiary przemocy zaczynają mówić o własnym dramacie i szukać pomocy. Jakkolwiek prawdziwego rozmiaru przemocy w rodzinie nie sposób zbadać za pomocą badań¹ sondażowych, to jednak uzyskane dane z pewnością wzbogacają wiedzę o tym, co się dzieje za zamkniętymi drzwiami wielu domów w Polsce.

PRZEMOC FIZYCZNA W RODZINIE

Pytanie o przemoc fizyczną w małżeństwie należy do najtrudniejszych problemów badawczych. Ofiary przemocy nie chcą się przyznawać do tego, że są bite, a sprawcy - że dopuszczają się takich czynów. W ocenie rozmiaru zjawiska pomocne bywają wtedy pytania formułowane nie wprost, dotyczące nie osobistych doświadczeń, ale przypadków obserwowanych w najbliższym otoczeniu. Z odpowiedzi na pytanie o osobistą styczność

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (141) przeprowadzono w dniach od 1 do 4 lutego 2002 roku na liczącej 954 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

z kobietami, które bywają bite przez mężów, wynika, że zjawisko przemocy w małżeństwie trudno uznać za społecznie marginalne. Ponad dwie piąte kobiet (43%) i niemal co trzeci mężczyzna (31%) znają przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża, a 17% ogółu badanych stwierdza, że zna co najmniej kilka takich kobiet.

Tabela 1

Czy zna Pan(i) osobiście lub z widzenia kobiety, które podczas konfliktów małżeńskich bywają bite przez męża?	Badani ogółem	Kobiety	Mężczyźni
	w procentach		
Tak, znam wiele takich kobiet	4	4	3
Tak, znam kilka takich kobiet	13	14	11
Tak, znam jedną, dwie takie kobiety	21	24	17
Nie, nie znam takich kobiet	62	57	69

Można przypuszczać, że kobiety dlatego częściej niż mężczyźni stykają się ze zjawiskiem przemocy domowej, że zazwyczaj to one są zarówno ofiarami, jak i powierniczkami ofiar. Ponad dwie piąte pań zna w swoim środowisku co najmniej jedną kobietę bitą przez męża, a 18% z nich, sądząc po tym, że znają wiele takich kobiet, na co dzień żyje w środowisku, w którym przemoc fizyczna nie należy do rzadkości. Jeśli za podstawę oszacowania rozmiaru zjawiska przyjmujemy opinie kobiet na ten temat, to możemy stwierdzić, że w ciągu ostatnich kilku lat zmniejszyła się liczba znanych im przypadków przemocy małżeńskiej. Obecnie mniej respondentek niż w roku 1996 twierdzi, że zna przypadki bicia kobiet podczas kłótni małżeńskich. Uzyskane wskazania są zbliżone do odnotowanych w roku 1993.

Tabela 2

Czy zna Pani osobiście lub z widzenia kobiety, które podczas konfliktów małżeńskich bywają bite przez męża?	Odpowiedzi kobiet (wg terminów badań)		
	VIII '93* (N=1087)	XI '96** (N=1101)	II '02 (N=498)
	w procentach		
Tak, znam wiele takich kobiet	5	8	4
Tak, znam kilka takich kobiet	15	24	14
Tak, znam jedną, dwie takie kobiety	21	19	24
Nie, nie znam takich kobiet	58	49	57

* Badanie „Kobiety '93”, ogólnopolska reprezentatywna próba losowa dorosłych kobiet (N=1087)
 ** Badanie „Kobiety '96”, ogólnopolska reprezentatywna próba losowa dorosłych kobiet (N=1101)

Chociaż znacząca liczba badanych obu płci osobiście zna przypadki przemocy, niewielu z nich uważa się za ofiary używania siły fizycznej. Zaskakujące, że mężczyźni niemal równie często jak kobiety przyznają, iż są ofiarami przemocy małżeńskiej, chociaż powszechnie wiadomo, że w rzeczywistości to przede wszystkim kobiety cierpią z tego powodu. Natomiast kobiety dwukrotnie częściej niż mężczyźni stwierdzają, że wielokrotnie doświadczały pobicia.

Tabela 3

Czy w Pana(i) małżeństwie zdarzyło się, że współmałżonek (partner/ka) uderzył(a) Pana(ia) podczas kłótni?	Badani ogółem	Kobiety (N=414)	Mężczyźni (N=331)
	w procentach		
Tak, wiele razy	2	3	1
Tak, kilka, kilkanaście razy	3	4	2
Tak, jeden, dwa razy	5	5	6
Nie, nigdy się to nie zdarzyło	90	88	91
Odpowiedzi osób, które są lub były zamężne (żonate) lub żyją w innym stałym związku			

Co ósma kobieta (12%) przyznaje, że bywa (bywała) bita przez męża, w tym 7% z nich doświadczało tego wielokrotnie (co najmniej kilka razy). Co jedenasty mężczyzna (9%) stwierdza, że to on bywa ofiarą agresji.

Jednocześnie co jedenasty mężczyzna (9%) i co ósma kobieta (12%) przyznają, że w czasie kłótni również zdarzało im się podnosić rękę na partnera. W dużej mierze przemoc stosują te same osoby, które jej doznają - ponad trzy piąte ofiar przemocy (62%) przyznaje się również do bicia partnerów podczas kłótni.

Tabela 4

Czy Panu(i) zdarzyło się uderzyć żonę/męża (partnera/kę) podczas kłótni?	Badani ogółem	Kobiety (N=414)	Mężczyźni (N=331)
	w procentach		
Tak, wiele razy	1	1	0
Tak, kilka, kilkanaście razy	2	3	2
Tak, jeden, dwa razy	8	8	7
Nie, nigdy się to nie zdarzyło	89	88	91
Odpowiedzi osób, które są lub były zamężne (żonate) lub żyją w innym stałym związku			

Obecnie nieco mniej kobiet niż kilka lat temu przyznaje się do tego, że bywają ofiarami przemocy małżeńskiej. Różnice jednak są zbyt małe, by mówić o zmianie skali zjawiska, zwłaszcza że deklaracje dotyczące wielokrotnego doświadczania „siłowego” rozwiązywania konfliktu przez męża czy partnera w zasadzie się nie zmieniły.

Tabela 5

Czy w Pana(i) małżeństwie zdarzyło się, że współmałżonek (partner/ka) uderzył(a) Pana(ią) podczas kłótni?*	Odpowiedzi kobiet pozostających w związkach małżeńskich lub partnerskich (według terminów badań)		
	VIII '93** (N= 941)	XI '96*** (N=946)	II '02 (N=414)
	w procentach		
Tak, wiele razy	4	4	3
Tak, kilka, kilkanaście razy	5	5	4
Tak, jeden, dwa razy	8	8	5
Nie, nigdy się to nie zdarzyło	83	83	88
* W badaniach w roku '93 oraz '96 pytanie brzmiało: Czy w Pani małżeństwie zdarzyło się, że mąż uderzył Panią podczas kłótni?			
** Badanie „Kobiety '93”, ogólnopolska reprezentatywna próba losowa dorosłych kobiet (N=1087)			
*** Badanie „Kobiety '96”, ogólnopolska reprezentatywna próba losowa dorosłych kobiet (N=1101)			

Ankietowani doznają aktów przemocy nie tylko ze strony swoich partnerów, bywają także bici przez innych dorosłych domowników: dzieci, wnuki, teściów. W badanej próbie jest to jednak zjawisko marginalne.

		CBOS	
Czy zdarzyło się, że dorastający(a) lub dorosły(a) syn lub córka uderzył(a) Pana(ią)?		Czy zdarzyło się, że ktoś inny z rodziny, np. wnuk/wnuczka, teść/teściowa itp. uderzył(a) Pana(ią)?	
0%	Tak, co najmniej kilka razy	1%	
1%	Tak, jeden, dwa razy	2%	
99%	Nie, nigdy się to nie zdarzyło	97%	

Podsumujmy: co dziesiąty badany (w tym 12% kobiet i 9% mężczyzn) był co najmniej raz pobity przez partnera, co setny (1%) doznał przemocy ze strony własnych dzieci, a 3% - doświadczyło pobicia przez kogoś innego z najbliższej rodziny. Niektóre z tych osób są ofiarami różnych sprawców, łącznie więc 11% ankietowanych przynajmniej raz osobiście doznało przemocy fizycznej w najbliższej rodzinie.

Ankietowanych zapytaliśmy, co zrobili, jak zareagowali, kiedy ktoś z rodziny podniósł na nich rękę.

Tabela 6

Reakcje na pobicie przez kogoś z rodziny (współmałżonka, dorosłego dziecka, wnuka, teścia itp.)	Wskazania	
	wśród ogółu badanych (N=954)	wśród ofiar przemocy (N=105)
	w procentach	
„Oddałem(a)”, też uderzyłem(a)	4	33
Nic nie zrobiłem(a)m, nikomu o tym nie powiedziałem(a)m	3	27
Powiedziałem(a)m o tym rodzinie, sąsiadom, znajomym	2	17
Uciekłem(a)m z domu	2	16
Powiadomiłem(a)m policję	2	16
Zrobiłem(a)m jeszcze coś innego	1	7
Odmowa odpowiedzi	3	26
Nigdy nie było takiej sytuacji	89	0
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymienić wszystkie sytuacje, które im się zdarzyły		

Większość respondentów (89%), zgodnie z wcześniejszymi deklaracjami dotyczącymi doznanej przemocy, nigdy nie znalazła się w takiej sytuacji. Reakcje pozostałych na dramatyczne sceny rodzinne były zróżnicowane. Najczęściej „oddawali rączy” lub zachowali bierność, nic nie zrobili w swojej obronie. Co czwarta ofiara przemocy odmówiła odpowiedzi na to relatywnie mało drażliwe pytanie. Można więc przypuszczać, że na inne, drażliwsze pytania dotyczące przemocy fizycznej w rodzinie również nie wszyscy odpowiedzieli zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy.

INNE AKTY PRZEMOCY W RODZINIE

Mniej więcej co dziesiąty respondent przyznaje, że w jego rodzinie dochodzi do używania siły w sporach między małżonkami. Jednak fizyczna brutalność nie jest jedynym problemem rodzin, w których dochodzi do nieporozumień, a cierpienia zadawane w inny sposób mogą być nie mniej bolesne lub upokarzające niż razy padające podczas awantur. Pomysłowość w tej dziedzinie jest raczej nierozpoznana i rzadko bywa przedmiotem badań z tych samych względów, które każą ostrożnie odnosić się do danych dotyczących rękoczynów. Tym razem podjęliśmy skromną próbę rozpoznania, jakie kary - poza biciem - stosują wobec siebie strony rodzinnych konfliktów. Pytanie dotyczyło reakcji na nieporozumienia w rodzinie, nie tylko między małżonkami.

Najpopularniejszym przejawem niezadowolenia jest nierozmawianie ze sobą, co oczywiście bardzo utrudnia pogodzenie zwaśnionych stron. Ten sposób „załatwiania sprawy” deklaruje połowa ogółu badanych (51%). Płeć nie różnicuje opinii na ten temat. Gniewanie się na siebie i nierozmawianie ze sobą dotyczy różnych środowisk, ale ankietowani zgodnie twierdzą, że do takich sytuacji dochodzi raczej rzadko.

Tabela 7

Czy w Pana(i) rodzinie zdarzają się czy też nie „ciche dni”, nierozmawianie ze sobą?	Badani ogółem	Kobiety	Mężczyźni
	w procentach		
Tak, często	6	5	6
Tak, rzadko	43	44	43
Nie, nigdy	51	51	50

Niemal w co piątej rodzinie (18%) sprzeczkom towarzyszą wyzwiska, znieważanie słowem, obelżywe określenia i epitety. Również w tym przypadku oceny mężczyzn i kobiet są bardzo zbliżone. Jednak o występowaniu takich sytuacji w rodzinie nieco częściej niż pozostali mówią badani z wykształceniem podstawowym (ogółem 23%) oraz żyjący w złych warunkach materialnych (29%).

Tabela 8

Czy w Pana(i) rodzinie zdarza(ją) się czy też nie poniżanie słowem, obelżywe wyzwiska?	Badani ogółem	Kobiety	Mężczyźni
	w procentach		
Tak, często	3	3	3
Tak, rzadko	15	16	14
Nie, nigdy	82	81	83

Używanie brutalnych słów i przekleństw oraz nierozmawianie ze sobą może być udziałem wszystkich członków rodziny, może zdarzyć się nie tylko między małżonkami, ale także w relacjach rodzice - dzieci lub między rodzeństwem. Być może dlatego mówienie o nich jest relatywnie łatwiejsze niż o intymnych sferach życia małżeńskiego. Z tego względu trudno jest ustalić, czy różne postaci przemocy seksualnej należą do zjawisk marginalnych, czy też ta sfera relacji między małżonkami jest szczególnie chroniona przed obcymi. W każdym razie tylko nieliczni badani (3%) przyznali, że w ich rodzinach dochodzi do wymuszania współżycia seksualnego. Częściej natomiast - według deklaracji - zdarzają się sytuacje, że partnerzy w odwecie za doznane zniewagi odmawiają współżycia seksualnego.

Tabela 9

Czy w Pana(i) rodzinie zdarza się czy też nie:	Odpowiedzi twierdzące*		
	badani ogółem	kobiety	mężczyźni
	w procentach		
- wymuszanie współżycia seksualnego	3	4	2
- odmawianie współżycia seksualnego	17	19	15
*Połączone kategorie „tak, często” oraz „tak, rzadko”			

KARY W WYCHOWYWANIU DZIECI

Metody wychowawcze i traktowanie dzieci przez dorosłych coraz częściej są przedmiotem publicznych dyskusji. Tę falę zainteresowania wywołuje, z jednej strony, wzrost przestępczości nieletnich, z drugiej - doniesienia o złym traktowaniu dzieci i ujawniane co jakiś czas przypadki maltretowania dziecka poruszające opinię publiczną. Trudno stwierdzić,

czy - w porównaniu z poprzednimi pomiarami - odnotowany obecnie spadek liczby osób deklarujących „lanie” potomstwa jest efektem uwrażliwienia społeczeństwa na przemoc wobec dzieci, czy tylko każe rodzicom przemilczać stosowanie tego rodzaju praktyk.

W latach 1994-2001 deklaracje na ten temat w zasadzie były stabilne: do bicia dzieci w ciągu ostatniego roku poprzedzającego sondaż przyznawało się od 20% do 23% badanych. Obecnie do stosowania kar cielesnych przyznało się o połowę mniej ankietowanych niż przed rokiem (spadek z 21% w roku 2001 do 10% obecnie). Jednak wzrost liczby odpowiedzi „nie pamiętam” raczej sceptycznie nastawia do deklaracji wskazujących na odchodzenie od tych odwiecznie stosowanych praktyk rodzicielskich. Być może coraz częstsze głosy krytyki, pojawiające się na ten temat w mediach, spowodowały, że obecnie mniej osób przyznaje się do bicia dzieci.

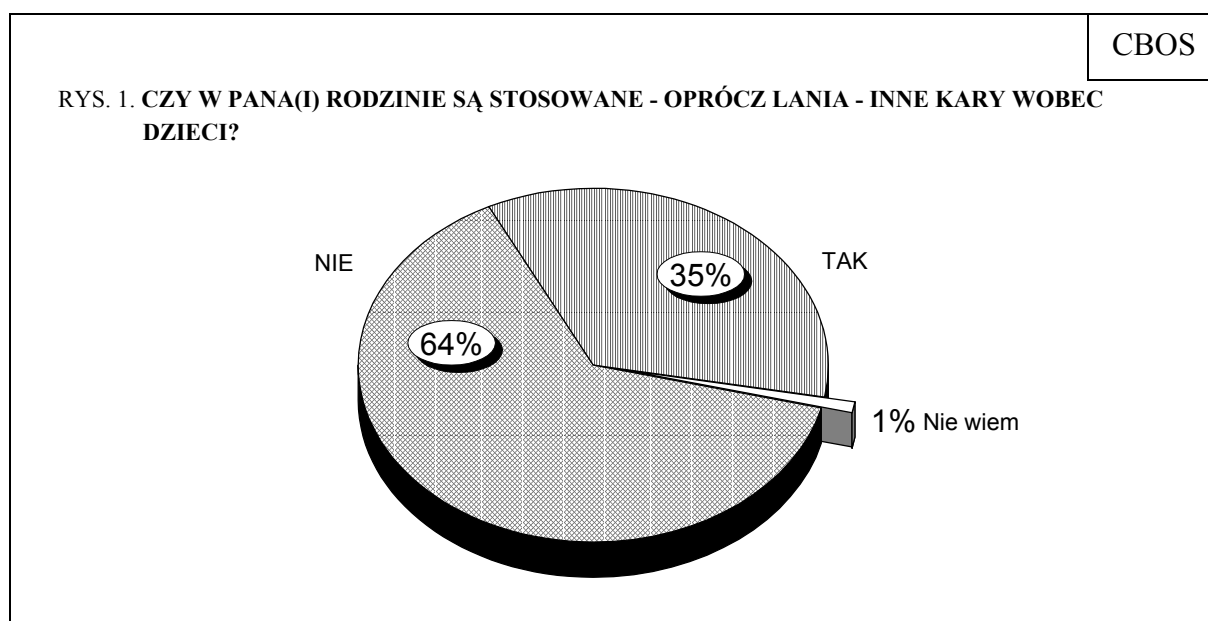
Tabela 10

Kiedy ostatnio Pana(i) dziecko dostało porządne lanie, „trzeba mu było wlać”?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	IX 1994* (N=1222)	X 1998** (N=430)	VI 2001** (N=407)	II 2002** (N=375)
	w procentach			
W tym tygodniu	6	3	1	1
W tym miesiącu	6	7	8	3
W ciągu ostatniego roku	11	10	12	6
Dawniej, gdy dziecko było młodsze	11	17	23	17
Nigdy nie dostało lania	46	43	51	55
Nie pamiętam	20	20	6	17
* Badanie CBOS „Moja rodzina”, próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski wychowujących co najmniej jedno dziecko poniżej 19 lat				
** Deklaracje osób mających dzieci poniżej 19 roku życia				

Obecnie co dziesiąty badany przyznaje, że w ciągu ostatniego roku sprawił dziecku lanie. Ponad połowa ankietowanych (55%) twierdzi, że wcale nie bije swoich dzieci, a 17% - że wszelkie tego rodzaju praktyki w jego domu należą już do przeszłości - prawdopodobnie dlatego, że dzieci są już na to zbyt duże. Tyle samo respondentów (17%) nie pamięta, czy takie zdarzenie miało miejsce.

Co trzeci badany mający dzieci poniżej 19 roku życia (35%) przyznaje, że w jego rodzinie stosowane są też inne kary wobec dzieci.

DEKLARACJE OSÓB MAJĄCYCH DZIECI PONIŻEJ 19 ROKU ŻYCIA (N=375)

Osoby, które potwierdziły stosowanie w swoich rodzinach innych kar niż cielesne, zapytaliśmy, w jaki sposób dzieci są karane. Pytanie było otwarte, tzn. ankietowani sami wymieniali wszystkie stosowane w rodzinie sposoby karania przewinień i niesubordynacji.

Najpopularniejszą karą stosowaną wobec dzieci jest zakaz oglądania telewizji, a następnie „areszt domowy”. O wymierzaniu innych kar badani mówili znacznie rzadziej.

Co dziesiąty respondent za karę pozbawia dziecka kieszonkowego, również co dziesiąty rozmawia z dzieckiem o tym, co się wydarzyło, upomina, tłumaczy, wyjaśnia. Ogólnie rzecz biorąc, rodzice częściej uciekają się do zakazów niż innych metod wychowawczych, ale też częściej stosują wobec dziecka inne kary niż przemoc fizyczna.

ODPOWIEDZI BADANYCH STOSUJĄCYCH INNE (POZA BICIEM) KARY WOBEC DZIECI (N=161)

	CBOS
Jakie kary - oprócz lania - stosowane są wobec dzieci?	
Rozmowy , dyskusje, tłumaczenie, upomnienia, wpływanie na ambicję	10%
Różne metody - wypowiedzi ogólnikowe, np. stosowanie kar i nagród, kary, zakazy	7%
Krzyki , reprimenda, klapsy	2%
ZAKAZY	
Zakaz lub ograniczenie oglądania telewizji , dobranocki, bajki, filmów dla dzieci, wideo	48%
Areszt domowy - pozbawienie lub ograniczenie kontaktów z kolegami, rówieśnikami, zakaz wychodzenia z domu, na podwórko, na spacer, do kolegi, zapraszania kolegów do siebie	41%
Zakaz korzystania z komputera, gier komputerowych, gier telewizyjnych	15%
Pozbawienie lub ograniczenie swobód - ogólnie lub konkretnie: pójścia na dyskotekę, do kina, na wycieczkę, na basen, jazdy na rowerze, zabawy, korzystania z samochodu, telefonu komórkowego	14%
Pozbawienie lub ograniczenie przyjemności - ogólnie lub konkretnie, np. jedzenia słodczy, dostępu do rzeczy, które lubi, ulubionych zabawek, odebranie obiecanych wcześniej przyjemności , rzeczy, ubrań, modnych ciuchów	12%
NAKAZY	
Dodatkowa praca w domu , zwiększenie obowiązków, wymagań, zmuszanie do czegoś, czego dziecko nie lubi lub nie umie , np. jazdy na rowerze, przepisywania tekstów	9%
INNE KARY	
Całkowite lub częściowe pozbawienie kieszonkowego , pieniędzy na własne wydatki, na przyjemności	10%
Stanie w kącie, klęczenie , „wyprowadzenie do osobnego pokoju”	5%
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymienić więcej niż jeden sposób karania dzieci	

OPINIE O PRZEMOCY DOMOWEJ

Wokół problemu przemocy w rodzinie narosło wiele mitów i zwyczajowo uwarunkowanych zachowań. Do takich mitów należy również przekonanie, że jest to zjawisko marginalne, występujące bardzo rzadko i tylko w środowiskach patologicznych. Tymczasem według danych Centrum Praw Kobiet prawie jedna trzecia kobiet w pewnym okresie swojego życia staje się ofiarą przemocy w rodzinie, a samo zjawisko występuje we wszystkich grupach społecznych. Dane te dotyczą różnych form przemocy: bicia, wymuszania współżycia seksualnego, poniżania i znęcania się psychicznego. Sprawcami przemocy zarówno fizycznej, jak i psychicznej bywają też kobiety, ale w 90% - są one ofiarami. Według tych samych źródeł, przemoc wobec kobiet w rodzinie stanowi jedną czwartą wszystkich tego rodzaju przestępstw zgłaszanych organom ścigania². Zjawisko to nie jest do końca rozpoznane, ponieważ wiele aktów przemocy domowej nigdy nie wychodzi na jaw.

W świetle prawa przemoc w rodzinie jest przestępstwem. W rzeczywistości jednak policja niechętnie zajmuje się domowymi tyranami, a otoczenie nie reaguje lub wręcz toleruje to, co dzieje się za ścianą, u sąsiadów. Świadcowie zdarzeń często odwołują się do kulturowo uwarunkowanych przekonań, w myśl których przemoc domowa to sprawa prywatna - rodzina zawsze w końcu się pogodzi i nie należy się wtrącać. Jednocześnie szeroko zakrojone akcje przeciw przemocy mają na celu zmianę społecznego stosunku do sprawców i ofiar przemocy w rodzinie³.

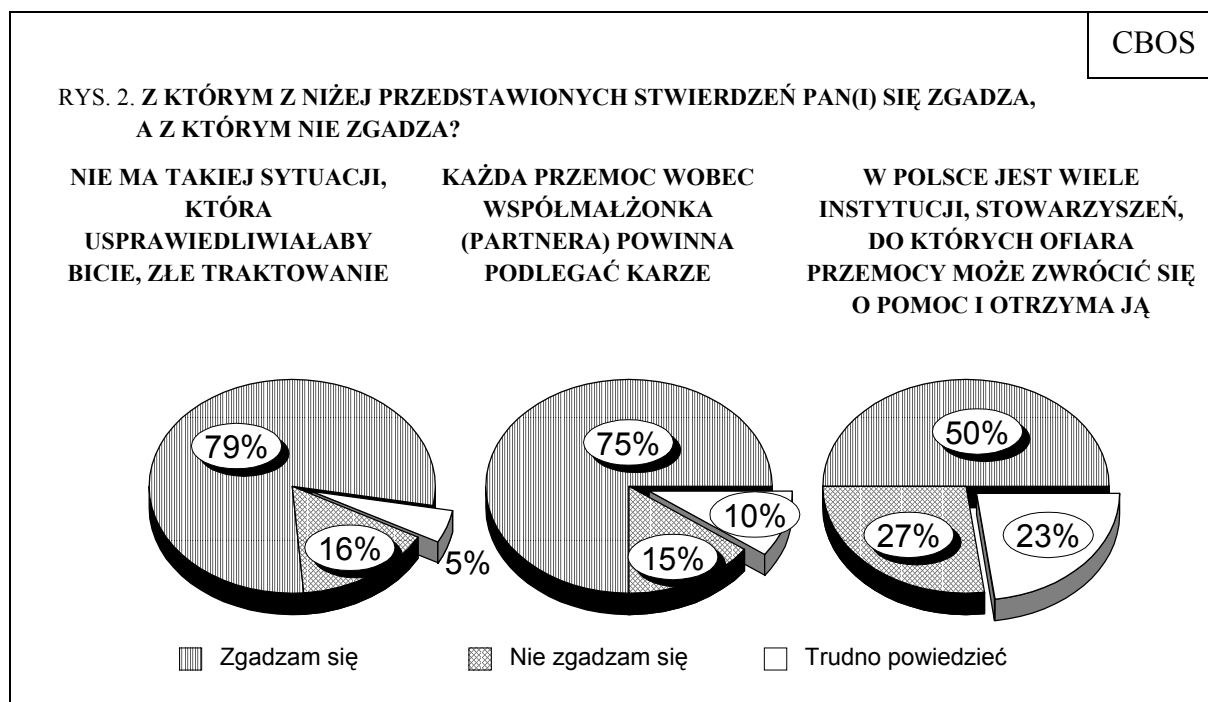
Wszystkich ankietowanych zapytaliśmy o stosunek do kilku obiegowych stwierdzeń, opinii i przekonań, które można usłyszeć na temat zjawiska przemocy domowej.

Zdecydowana większość ankietowanych uważa, iż nie ma takiej sytuacji, która usprawiedliwiałaby bicie kogoś (79%) i że przemoc zawsze powinna podlegać karze (75%).

² Materiały z konferencji „Budowanie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy wobec kobiet” zorganizowanej przez Fundację im. Stefana Batorego i Centrum Praw Kobiet, Warszawa, grudzień 2001.

³ W grudniu 2001 roku w Sejmie odbył się IV Trybunał ds. Przemocy wobec Kobiet zorganizowany przez Parlamentarną Grupę Kobiet i Centrum Praw Kobiet.

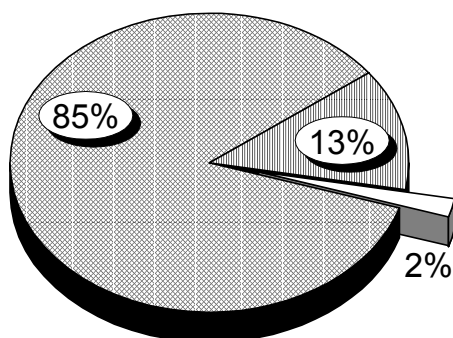
Mniej respondentów jest przekonanych o tym, że ofiary przemocy mają do kogo zwrócić się o pomoc. Połowa badanych (50%) wierzy w skuteczność powołanych do tego instytucji, ale ponad jedna czwarta (27%) jest przeciwnego zdania. Prawie co czwarty respondent (23%) nie jest zorientowany w tej sprawie.

Większość ankietowanych (75%) nie zgadza się z opinią, że w Polsce przemoc domowa zdarza się bardzo rzadko. Trudno spodziewać się innej reakcji na to pytanie, skoro 31% mężczyzn i 43% kobiet zna przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża. Jednocześnie zdecydowana większość badanych (85%) nie jest skłonna bagatelizować występowania tego zjawiska w rodzinach.

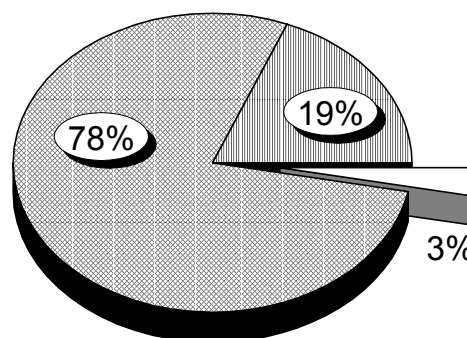
RYS. 3. LUDZIE MAJĄ RÓŻNE POGLĄDY NA TO, JAK NALEŻY SIĘ ZACHOWAĆ, JEŚLI KTOŚ W NASZYM OTOCZENIU DOZNAJE PRZEMOCY DOMOWEJ, JEST ŹLE TRAKTOWANY, BITY, PONIŻANY, MALTRETOWANY. Z KTÓRYM Z NIŻEJ PRZEDSTAWIONYCH STWIERDZEŃ PAN(I) SIĘ ZGADZA, A Z KTÓRYM NIE ZGADZA?

PRZEMOC DOMOWA TO NIC POWAŻNEGO - KLÓTNIE I RĘKOCZYNY ZDARZAJĄ SIĘ W KAŻDYM DOMU

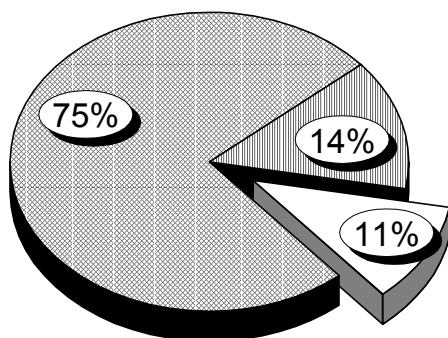

■ Zgadzam się ■ Nie zgadzam się □ Trudno powiedzieć

PRZEMOC DOMOWA TO SPRAWA PRYWATNA - NIKT NIE POWINIEN SIĘ WTRĄCAĆ

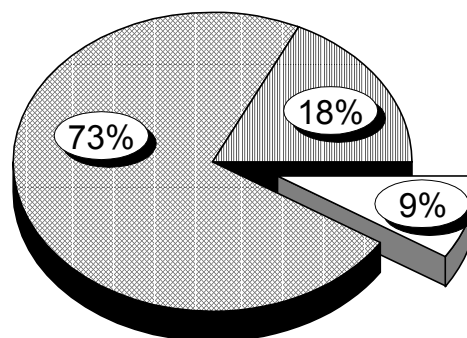

PRZEMOC DOMOWA W POLSCE ZDARZA SIĘ BARDZO RZADKO

■ Zgadzam się ■ Nie zgadzam się □ Trudno powiedzieć

NIE MA PRZEMOCY DOMOWEJ BEZ PRZYCZYNY - OSOBA, WOBEC KTÓREJ STOSOWANA JEST PRZEMOC, MUSIAŁA SOBIE NA TO ZASŁUŻYĆ

Większość respondentów (78%) neguje też stwierdzenie, że są to sprawy prywatne i nikt nie powinien się wtrącać w rodzinne awantury. Jednak co piąty badany (19%) jest odmiennego zdania. Opinię, że nikt nie ma prawa wtrącać się w prywatne sprawy rodziny, częściej niż inni podzielają respondenci w wieku powyżej 65 lat (34%), a także ankietowani z wykształceniem podstawowym (30%) oraz mieszkańcy wsi (24%). Jednocześnie te same grupy (osoby najstarsze, mieszkańcy wsi, badani nisko wykształceni) częściej niż pozostałe

sądzą, że w Polsce przemoc domowa jest zjawiskiem marginalnym. Im niższe wykształcenie i gorsza kondycja materialna ankietowanych, tym częstsze opinie, że przemoc domowa to nie poważnego i może się zdarzyć w każdym domu.

Niemal co piąty badany (18%) stwierdza, że nie ma przemocy bez przyczyny, a ofiara musiała się czymś narazić sprawcy. Częściej tak uważają mężczyźni (22%) niż kobiety (15%), najczęściej - osoby z wykształceniem podstawowym (27%) oraz mieszkańcy wsi (25%). Są to te same grupy, które uznają przemoc domową za niegroźną i niewymagającą interwencji obcych.

Co siódmy Polak (14%) uważa, że przemoc domowa w naszym kraju zdarza się bardzo rzadko. Mniej więcej tyle samo osób (13%) jest zdania, że zjawisko to nie jest groźne, a co piąty badany (19%) twierdzi, że wszelkie przejawy użycia siły fizycznej wobec członków rodziny są ich prywatną sprawą i nikt nie ma prawa ingerować w metody rozwiązywania konfliktów rodzinnych. Jednak większość badanych jest przeciwnego zdania: uważa, że tego rodzaju praktyki należy karać (75%) i nie znajduje dla nich usprawiedliwienia (79%).

Z deklaracji ankietowanych można wnioskować, że reakcją na konflikty najczęściej jest „gniewanie się”, nierozmawianie ze sobą, rzadziej - obelżywe wyzwiska i poniżanie słowem. O używaniu przemocy fizycznej w trakcie awantur między dorosłymi (głównie małżonkami) mówiło 11% ankietowanych. Często zresztą w bijatyce biorą udział obie strony konfliktu - ponad trzy piąte ofiar przemocy przyznaje, że nie pozostają dłużni wobec partnerów. Występowanie innych aktów przemocy (wymuszanie współżycia seksualnego przez partnera, bicie rodziców) można uznać - na podstawie deklaracji ankietowanych - za zjawisko marginalne.

Co dziesiąty badany (10%) pozostający obecnie lub w przeszłości w związku małżeńskim lub innym stałym związku doświadczył na własnej skórze przemocy fizycznej. Tyle samo rodziców wychowujących co najmniej jedno dziecko poniżej 19 lat stosuje przemoc fizyczną wobec swojego potomstwa. Optyризmem napawa fakt, że od ostatniego pomiaru, realizowanego w roku 1996, wzrosła liczba kobiet deklarujących, że nigdy nie były ofiarą przemocy w małżeństwie i jednocześnie w ciągu ostatniego roku zmniejszyła się (o połowę) liczba rodziców stosujących kary fizyczne w wychowywaniu dzieci. Trudno jednak dociec, czy mamy do czynienia ze zmianami obyczajowymi, czy też - ze względu na społeczną dezaprobatę zjawiska - ukrywaniem aktów przemocy w rodzinie. Za taką interpretacją przemawia fakt, że ponad dwie piąte kobiet i co trzeci mężczyzna osobiście zetknął się z ofiarami przemocy domowej. Zatem wydaje się uzasadnione, by jej prawdziwy rozmiar w naszym kraju szacować raczej na podstawie tych deklaracji. Wynika z nich, że niemal dwie piąte ogółu badanych (38%) zna przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża.

Opracowała
Macieja FALKOWSKA

A N E K S

Tabela 1. Zdarza się czasami, że podczas kłótni małżeńskiej mąż uderzy żonę.
Czy zna Pan(i) osobiście lub z widzenia kobiety, które podczas konfliktów
małżeńskich bywają bite przez męża? 1 - Tak, znam wiele takich kobiet;
2 - Tak, znam kilka takich kobiet; 3 - Tak, znam jedną, dwie takie kobiety;
4 - Nie, nie znam takich kobiet

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	4	13	21	62	952
Płeć					
Mężczyźni	3	11	17	69	454
Kobiety	4	14	24	57	498
Wiek					
18-24 lat	3	7	21	68	147
25-34	3	12	23	61	172
35-44	5	16	26	53	182
45-54	7	11	20	62	178
55-64	1	15	24	60	133
65 lat i więcej	2	13	8	76	139
Miejsce zamieszkania					
Wieś	2	14	18	66	348
Miasto do 20 tys.	6	10	18	66	102
20-100 tys.	4	15	24	57	200
101-500 tys.	6	14	21	59	180
501 tys. i więcej mieszk.	4	5	23	68	122
Wykształcenie					
Podstawowe	3	13	14	69	248
Zasadnicze zawodowe	4	12	21	63	295
Średnie	3	12	26	60	320
Wyższe	7	16	19	58	90
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	8	5	29	59	53
Prac. umysł. niż. szczebla	4	17	22	56	87
Pracownicy fiz. - umysł.	2	9	24	65	91
Robotnicy wykwalifikowani	4	14	24	57	61
Robotnicy niewykwalifik.	0	7	20	73	27
Rolnicy	2	9	19	70	48
Pracujący na własny rach.	0	19	16	65	48
Bierni zawodowo					
Renciści	7	13	18	62	96
Emeryci	3	14	14	69	184
Uczniowie i studenci	3	6	22	69	71
Bezrobotni	3	13	22	62	144
Gospodynie domowe i inni	11	19	29	41	40
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	6	14	23	58	145
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	1	10	27	62	54
sekt. pryw. poza rolnict.	2	14	24	61	188
prywatnym gosp. rolnym	2	10	15	73	60
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	4	15	23	57	116
300-399	6	17	27	50	81
400-599	3	15	21	60	165
600-800	4	11	21	65	148
Powyżej 800 zł	4	13	20	63	156
Ocena własnych war. mater.					
Złe	6	15	25	53	291
Średnie	3	13	19	65	429
Dobre	2	8	19	71	232
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	3	6	16	75	66
Raz w tygodniu	3	12	19	66	455
1-2 razy w miesiącu	4	14	27	56	171
Kilka razy w roku	4	17	21	58	178
W ogóle nie uczestniczy	11	11	19	60	82
Poglądy polityczne					
Lewica	5	13	20	62	308
Centrum	5	14	22	59	243
Prawica	2	11	22	64	179
Trudno powiedzieć	3	11	19	67	219

Tabela 2. Czy w Pana(i) małżeństwie zdarzyło się, że współmałżonek (partner/ka) uderzył(a) Pana(ią) podczas kłótni? 1 - Tak, wiele razy; 2 - Tak, kilka, kilkanaście razy; 3 - Tak, jeden, dwa razy; 4 - Nie, nigdy się to nie zdarzyło

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	2	3	5	90	745
Płeć					
Mężczyźni	1	2	6	91	331
Kobiety	3	4	5	88	414
Wiek					
18-24 lat	0	0	0	100	27
25-34	2	3	6	89	123
35-44	2	5	9	85	165
45-54	3	4	4	89	168
55-64	1	2	5	91	127
65 lat i więcej	1	3	4	92	135
Miejsce zamieszkania					
Wieś	0	4	5	91	273
Miasto do 20 tys.	0	6	8	86	75
20-100 tys.	4	5	8	83	156
101-500 tys.	2	1	4	93	139
501 tys. i więcej mieszk.	2	2	3	94	101
Wykształcenie					
Podstawowe	1	5	5	88	206
Zasadnicze zawodowe	2	4	7	87	225
Średnie	2	2	5	91	237
Wyższe	0	1	4	95	77
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	0	0	8	92	47
Prac. umysł. niż. szczebla	2	3	4	91	76
Pracownicy fiz. - umysł.	5	2	3	90	69
Robotnicy wykwalifikowani	1	8	7	84	48
Robotnicy niewykwalifik.	0	4	3	93	21
Rolnicy	1	1	3	94	33
Pracujący na własny rach.	0	2	5	93	47
Bierni zawodowo					
Renciści	4	4	7	85	88
Emeryci	0	2	5	92	179
Uczniowie i studenci	0	0	0	100	3
Bezrobotni	2	8	8	82	94
Gospodynie domowe i inni	2	2	4	92	36
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	3	4	5	89	131
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	0	1	1	97	43
sekt. pryw. poza rolnict.	1	4	7	89	150
prywatnym gosp. rolnym	1	1	5	93	44
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	2	7	8	83	94
300-399	6	7	5	82	66
400-599	1	1	6	93	142
600-800	0	2	9	89	121
Powyżej 800 zł	1	4	4	91	134
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	6	8	83	227
Średnie	2	3	4	91	344
Dobre	0	2	4	94	174
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	2	0	92	54
Raz w tygodniu	1	3	5	91	354
1-2 razy w miesiącu	1	3	5	90	124
Kilka razy w roku	3	4	7	85	145
W ogóle nie uczestniczy	0	4	9	87	68
Poglądy polityczne					
Lewica	1	2	6	91	255
Centrum	2	4	8	86	188
Prawica	1	1	3	95	133
Trudno powiedzieć	2	7	5	86	167

Tabela 3. Kiedy ostatnio Pana(i) dziecko dostało porządne lanie, "trzeba było mu wlać"?
1 - W tym tygodniu; 2 - W tym miesiącu; 3 - W ciągu ostatniego roku; 4 - Dawniej, gdy dziecko było młodsze; 5 - Nigdy nie dostało lania; 6 - Nie pamiętam, nie wiem

(%)

	1	2	3	4	5	6	Liczba osób
Ogółem	1	3	6	17	55	17	375
Płeć							
Mężczyźni	1	2	7	19	54	17	172
Kobiety	1	4	6	15	55	18	203
Wiek							
18-24 lat	0	0	0	0	93	7	12
25-34	0	8	9	5	68	10	104
35-44	2	3	9	21	44	21	149
45-54	1	0	2	24	52	22	95
55-64	8	0	0	22	61	9	13
65 lat i więcej	0	0	0	0	0	100	1
Miejsce zamieszkania							
Wieś	1	6	5	13	54	21	153
Miasto do 20 tys.	7	0	11	12	46	23	41
20-100 tys.	1	3	6	22	57	10	70
101-500 tys.	0	1	4	26	54	15	67
501 tys.i więcej mieszk.	0	0	9	9	65	16	44
Wykształcenie							
Podstawowe	2	2	9	19	51	18	59
Zasadnicze zawodowe	1	4	9	17	48	21	147
Średnie	1	5	3	19	57	15	131
Wyższe	2	0	2	5	77	13	39
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	4	0	3	0	76	17	25
Prac.umysł.niż.szczebła	0	5	9	22	58	7	52
Pracownicy fiz.- umysł.	2	3	13	23	42	18	54
Robotnicy wykwalifikowani	3	0	8	8	52	30	35
Robotnicy niewykwalifik.	0	24	7	12	43	13	14
Rolnicy	0	0	5	25	53	17	24
Pracujący na własny rach.	0	2	4	19	58	17	37
Bierni zawodowo							
Renciści	0	0	6	18	67	9	16
Emeryci	0	0	0	36	42	22	11
Bezrobotni	1	5	3	15	55	21	77
Gospodynie domowe i inni	3	3	8	4	62	20	27
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	2	1	7	18	58	13	81
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	0	3	18	15	43	21	34
sekt. pryw. poza rolnict.	1	6	5	14	55	19	107
prywatnym gosp. rolnym	0	0	4	29	45	22	29
Dochody na jedną osobę							
Do 299 zł	1	4	6	10	55	23	77
300-399	4	0	3	15	62	15	47
400-599	0	6	4	24	45	21	75
600-800	0	2	6	18	62	11	39
Powyżej 800 zł	3	0	0	18	66	14	37
Ocena własnych war. mater.							
Źłe	3	2	6	17	52	19	131
Średnie	0	2	9	17	56	16	164
Dobre	1	7	2	14	57	18	80
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	0	0	0	0	71	29	14
Raz w tygodniu	1	4	6	17	54	17	188
1-2 razy w miesiącu	1	1	11	18	51	16	67
Kilka razy w roku	1	4	5	13	58	18	76
W ogóle nie uczestniczy	3	0	0	26	51	20	29
Poglądy polityczne							
Lewica	2	2	4	19	54	19	119
Centrum	0	7	8	13	57	15	103
Prawica	1	1	2	17	59	19	65
Trudno powiedzieć	1	3	11	17	50	18	86

Tabela 4. Ludzie mają różne poglądy na to, jak należy zachować się, jeśli ktoś w naszym otoczeniu doznaje **przemocy domowej**, jest źle traktowany, bity, poniżany, maltretowany. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że przemoc domowa to sprawa prywatna - nikt nie powinien się wtrącać?
 1 - Zdecydowanie zgadzam się; 2 - Raczej zgadzam się; 3 - Raczej nie zgadzam się;
 4 - Zdecydowanie nie zgadzam się

	(%)					
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	15	40	38	3	954
Płeć						
Meżczyźni	4	16	44	32	4	455
Kobiety	4	14	36	43	3	499
Wiek						
18-24 lat	4	7	54	34	1	147
25-34	0	14	40	45	2	172
35-44	2	13	37	43	4	182
45-54	4	16	36	41	3	179
55-64	5	15	38	38	4	133
65 lat i więcej	8	26	37	22	7	140
Miejsce zamieszkania						
Wieś	6	18	47	26	4	348
Miasto do 20 tys.	6	16	30	42	6	102
20-100 tys.	2	14	43	38	3	200
101-500 tys.	3	16	37	42	3	180
501 tys. i więcej mieszk.	3	6	27	61	2	124
Wykształcenie						
Podstawowe	9	21	43	21	6	248
Zasadnicze zawodowe	3	20	43	29	5	295
Średnie	1	10	39	49	1	321
Wyższe	1	2	28	68	1	91
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	2	3	25	70	0	53
Prac. umysł. niż. szczebla	0	4	29	65	2	87
Pracownicy fiz.- umysł.	0	18	33	46	3	91
Robotnicy wykwalifikowani	1	17	56	25	2	61
Robotnicy niewykwalifik.	0	16	42	38	4	27
Rolnicy	5	19	49	24	3	48
Pracujący na własny rach.	5	11	41	43	0	48
Bierni zawodowo						
Renciści	5	26	31	34	5	96
Emeryci	6	19	40	28	7	185
Uczniowie i studenci	4	3	64	29	0	71
Bezrobotni	8	17	37	33	5	144
Gospodynie domowe i inni	4	10	56	27	2	40
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	1	10	32	53	4	145
spółce właścicieli	0	15	37	47	0	54
prywatnych i państwa	2	13	39	45	0	188
sekt. pryw. poza rolnict.	11	20	44	22	4	60
prywatnym gosp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 299 zł	3	20	43	32	2	116
300-399	13	22	36	23	6	81
400-599	5	20	38	34	3	165
600-800	5	18	39	36	3	148
Powyżej 800 zł	2	11	27	56	3	156
Ocena własnych war. mater.						
Złe	5	18	37	36	4	291
Średnie	4	14	43	35	3	431
Dobre	2	12	39	44	3	232
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	7	14	34	44	0	66
Raz w tygodniu	3	15	43	35	4	455
1-2 razy w miesiącu	4	17	41	35	3	171
Kilka razy w roku	4	13	37	42	4	178
W ogóle nie uczestniczy	8	13	33	42	3	83
Poglądy polityczne						
Lewica	2	14	40	41	3	310
Centrum	5	13	41	40	2	243
Prawica	4	11	39	45	1	180
Trudno powiedzieć	5	22	40	25	7	219